

ΘΕΟΛΟΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
1^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΘΕΟΛΟΓΩΝ

ΘΕΜΑ

Διδακτικές προσεγγίσεις στο μάθημα των Θρησκευτικών

ΕΙΣΗΓΗΣΗ

Η έννοια της ελπίδας ως θεμέλιο φιλοσοφικών, θεολογικών και παιδαγωγικών θεωρήσεων: E. Bloch, J. Moltman, P. Freire

ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΦΩΤΙΟΣ

Δρ Επιστημών Αγωγής

20-21 Μαΐου 2017

«περιφράξεις» μετατροπή των κοινοτικών κτήσεων σε ατομική ιδιοκτησία, πρωταρχική συσσώρευση/αρχή της καπιταλιστικής παραγωγής

ύπαρξη των εργατών αποδέχονται μισθωτή εκμετάλλευση

ο εργάτης, όσο περισσότερα αγαθά παράγει, τόσο φτηνότερο εμπόρευμα γίνεται [...] Η εργασία δεν παράγει εμπορεύματα· παράγει επίσης τον εαυτό της και τους εργάτες σαν ένα εμπόρευμα [...] η πραγμάτωση αυτή της εργασίας εμφανίζεται σαν απώλεια της πραγματικότητας του εργάτη [...] σαν αποξένωση, σαν αλλοτρίωση

αλλοτρίωση του ανθρώπου μέσα και μέσω της εργασίας.

σκεφτόμαστε μέσω αντιφάσεων, όχι με διχοτομήσεις οι ίδιες οι ιστορικές διαδικασίες/δραστηριότητες παράγουν τόσο την αλλοτρίωση όσο και τη χειραφέτηση του ανθρώπου

δεν υπάρχει χειραφέτηση χωρίς αλλοτρίωση

Θρησκευτικό φαινόμενο διαλεκτική προσέγγιση

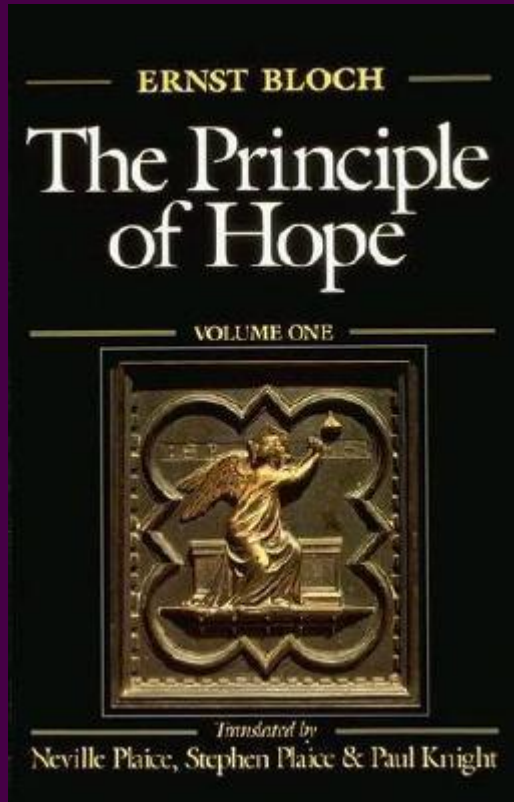
η Θρησκεία αυτοσυνείδηση και αυτοσυναίσθηση του ανθρώπου, που ακόμη δεν έχει βρει τον εαυτό του ή που τον έχει ξαναχάσει [...] η καθολική θεωρία του κόσμου τούτου, η εγκυκλοπαιδική του συνόψιση, η εκλαϊκευμένη λογική του, το σπιριτουαλιστικό του point d' honneur, ο ενθουσιασμός του, η ηθική του κύρωση, το μεγαλόπρεπο συμπλήρωμα του, το καθολικό θεμέλιο της παραμυθίας του και της δικαίωσης του. Είναι η φαντασμαγορική πραγμάτωση της ανθρώπινης ουσίας, γιατί η ανθρώπινη ουσία δεν έχει πραγματωθεί αληθινά. Πάλι λοιπόν ενάντια στη Θρησκεία σημαίνει πάλι ενάντια στον κόσμο, που πνευματικό του άρωμα είναι η Θρησκεία.

η Θρησκευτική καχεξία είναι, κατά ένα μέρος, η έκφραση της πραγματικής καχεξίας και, κατά ένα άλλο, η διαμαρτυρία ενάντια στην πραγματική καχεξία. Η Θρησκεία είναι ο στεναγμός του καταπιεζόμενου πλάσματος, η θαλπωρή ενός άκαρδου κόσμου, είναι το πνεύμα ενός κόσμου απ' όπου το πνεύμα έχει λείψει. Η Θρησκεία είναι το όπιο του λαού.

σπουδαία ιστορικά γεγονότα κατά τα οποία πολλά προοδευτικά, ριζοσπαστικά και επαναστατικά κινήματα είχαν Θρησκευτική μορφή ή καθοδηγούνταν από ανθρώπους που τους ενέπνεε η Θρησκευτική πίστη

Η Αρχή της Ελπίδας

μνημειώδες έργο / εγκυκλοπαίδεια της ανθρώπινης ελπίδας

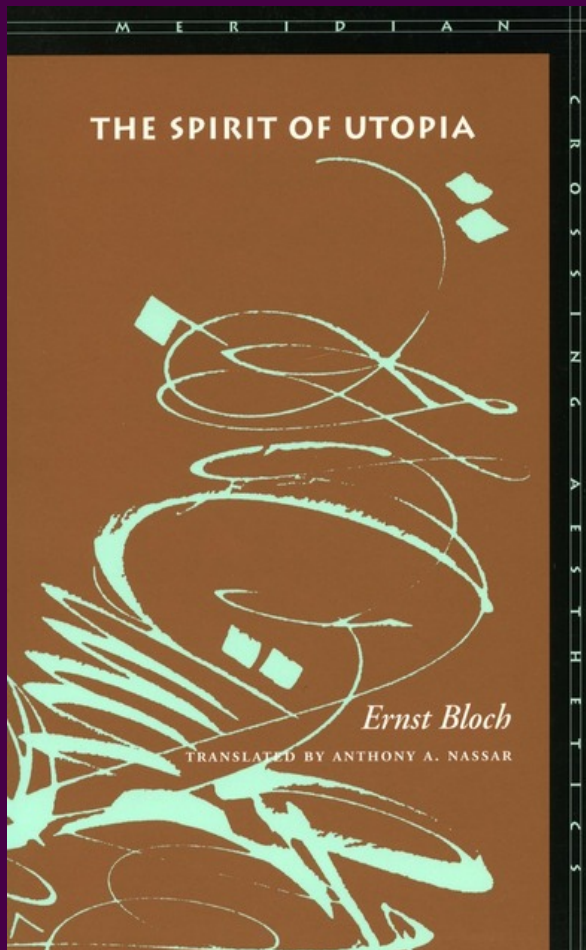
καταγράφει το απόθεμα της ουτοπικής σκέψης από τους πρώιμους Έλληνες φιλοσόφους έως τα μέσα του 20^{ου} αιώνα

ίχνη ουτοπίας και ελπίδας, στις τέχνες, στην οικονομία, στη λογοτεχνία, στη θρησκεία, κ.ά.

εναντιώνεται στη διχοτόμηση ανάμεσα στο πραγματικό και το ουτοπικό

ενδιαφέρεται για την αλληλοσύνδεση και το μετασχηματισμό αυτών των δύο

η πραγματικότητα δεν είναι γι' αυτόν «είναι», αλλά «να γίνει», μια ολότητα γεμάτη από αντιφάσεις, που είναι διαρκώς «εν εξελίξει»

Το Πνεύμα της Ουτοπίας

οραματισμός ενός κόσμου ανοιχτού στις διαφορετικές
δυνατότητες του μέλλοντος

ξανανοίγουν οι πόρτες σε μία μεγάλη ποικιλία
δημιουργημάτων και εκφράσεων του ανθρώπινου
πολιτισμού

το παρελθόν γίνεται μία ήπειρος που δεν έχει
ανακαλυφθεί ακόμα, γεμάτη από αδρανοποιημένες
εκφράσεις της ανθρώπινης αισιοδοξίας

ATHEISM IN CHRISTIANITY

ERNST BLOCH

Introduced by Peter Thompson

Αθεϊσμός στον Χριστιανισμό

η Θρησκεία θεωρείται ως κληρονομιά, προσπαθεί να την ανθρωποποιήσει

προοδευτική είσοδος του ανθρώπου στο προσκήνιο και εκθρόνιση των θεών

προμηθεϊκή εξέγερση: διαρκώς αυξανόμενη σπουδαιότητα ανθρώπων-θεμελιωτών διαφόρων θρησκευτικών παραδόσεων

Μωυσής

χρονολογικά ο πρώτος που εμφανίζεται ως θεμελιωτής θρησκείας

παραμένει εμφανής μέσα από ανθρώπινους όρους

ο πρώτος ηγέτης που οδήγησε το λαό του έξω από τη σκλαβιά

ο θεμελιωτής μιας πίστης που περιστρέφεται γύρω από μία κύρια αποστολή

επαναστάτης ενάντια στον ίδιο το Θεό

ο Γιαχβέ είναι ο Θεός της Υπεσχημένης Γης ή αλλιώς δεν είναι καθόλου Θεός

Επαναστατικός ουτοπιανισμός

Ιώβ

ο Θεός παραμένει αληθινός στις δικαιοσύνη του

η έξοδος γίνεται ακόμα πιο ριζοσπαστική

ο άνθρωπος μπορεί να είναι καλύτερος και να συμπεριφερθεί καλύτερα από τον ίδιο του το Θεό

Ιησούς

αντιπροσωπεύει όχι μόνο την επανάσταση στη γη αλλά την αυτό-εισαγωγή του ιδρυτή μιας θρησκείας στον ίδιο τον ουρανό

υπερβαίνει τα όρια του ανθρώπου και τις εντολές του Θεού

ταυτόχρονα επαναστάτης και μάρτυρας

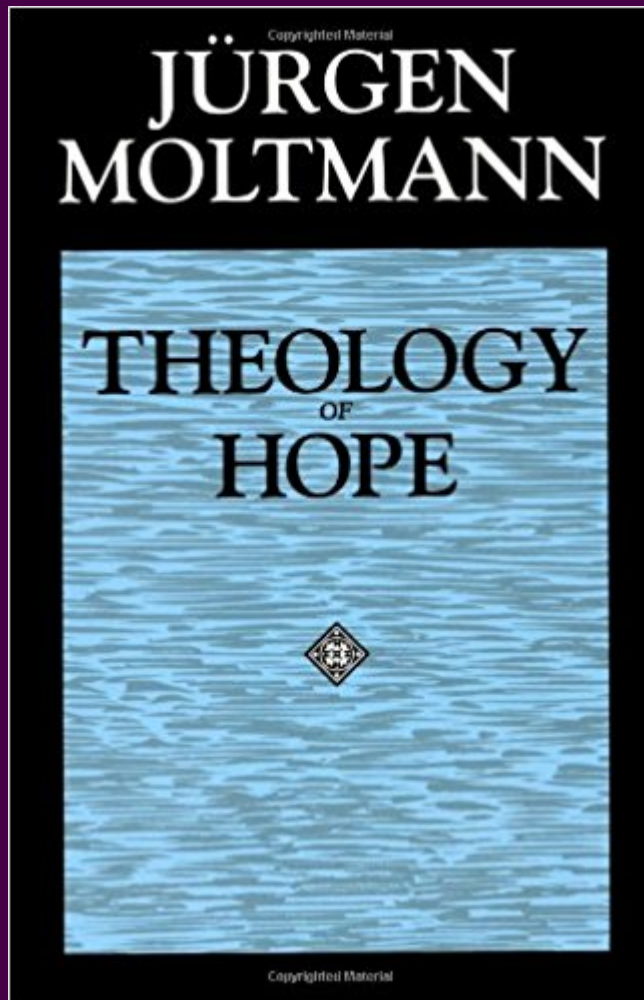
η υπερβατικότητα του δεν είναι ένα ζήτημα του να βρεθείς «πέρα» από τον κόσμο, αλλά μια ανατρεπτική υπόδειξη του να έρθει ένας νέος κόσμος

«όπου υπάρχει ελπίδα εκεί πραγματικά υπάρχει Θρησκεία, αλλά όπου υπάρχει
Θρησκεία δεν υπάρχει πάντα ελπίδα»

«το σπουδαίο με τις Θρησκείες είναι ότι δημιουργούν αιρετικούς»

Θεολογία της Ελπίδας

Μα γιατί η χριστιανική πίστη άφησε να της διαφύγει αυτό το ζήτημα, που έπρεπε να είναι δικό της;

Που κατέληξε, στο σημερινό χριστιανισμό, το αρχέγονο πνεύμα της ελπίδας;

Άρχισα τότε την εργασία μου για τη Θεολογία της Ελπίδας [...] δεν είχα πρόθεση να διαδεχθώ τον Ernst Bloch. Ούτε και να τον ανταγωνιστώ ήθελα. Είχα κατά νου μάλλον ένα έργο παράλληλο με τη φιλοσοφία της ελπίδας στη γραμμή των Θεολογικών και Θρησκευτικών παραδόσεων

νέα Θεώρηση της εσχατολογικής Θεολογίας ως διδασκαλία της ελπίδας

Θεολογικό αξίωμα του πρωτείου της ελπίδος

στη χριστιανική ζωή η προτεραιότητα ανήκει στην πίστη,
αλλά το πρωτείο στην ελπίδα

η ελπίδα είναι ελπίδα της πίστης, και όχι αντίστροφα

η χριστιανική ελπίδα είναι διαμαρτυρία εναντίον της
φτώχειας, της αδικίας, της αμαρτίας και του θανάτου

Jürgen Moltmann

DER GEKREUZIGTE GOTT

Das Kreuz Christi
als Grund und Kritik
christlicher Theologie

GÜTERSLOHER
VERLAGSHAUS

σύνδεση Θεολογίας της ελπίδας με Θεολογία του σταυρού

το ιδιάζον στοιχείο του Χριστιανισμού είναι ο σταυρός, όπου υπάγονται η τριαδικότητα και η εσχατολογία.

ο εσταυρωμένος Θεός προσδίδει βάθος και ριζοσπαστικότητα στην ελπίδα, εισάγοντας την ιστορία του ανθρώπινου πάθους στη μεσσιανική δράση. Επιτρέπεται το πάθος του ίδιου του Θεού για να εμβαθύνει τη συμμετοχή του Θεού στο πάθος του κόσμου

**Politische
Theologie**

**Politische
Ethik**

Jürgen
Moltmann

από τη Θεολογία της ελπίδας στην
πολιτική Θεολογία

αποστολή της πολιτικής Θεολογίας είναι η
ανάπτυξη της δημόσιας και κοινωνικής
διάστασης του χριστιανικού μηνύματος, η
οποία επιδιώκει να καταστήσει τον
χριστιανικό λόγο κοινωνικά τελεσφόρο

η επικίνδυνη ανάμνηση του εσταυρωμένου
Θεού αναγκάζει τους χριστιανούς να
αναπτύξουν μια κριτική πολιτική Θεολογία:
απέναντι στο κράτος, στην κοινωνία και στην
Εκκλησία

Θεολογία της Απελευθέρωσης

χριστολογία της απελευθέρωσης

απέναντι στην επίσημη αλλά αφηρημένη χριστολογία του κυρίαρχου δόγματος αντιπαραθέτει την εικόνα του Χριστού που υποφέρει στο σταυρό

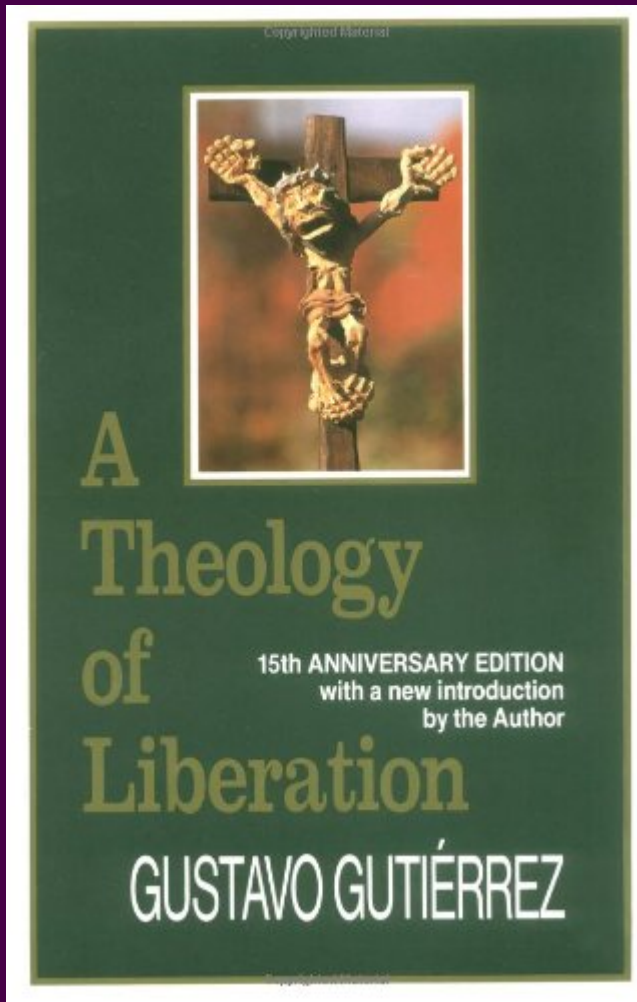
με τον Χριστό ταυτίζονται οι φτωχοί, καθώς συνδέουν τα δικά του πάθη με τις δικές τους εξαθλιωμένες συνθήκες

εκκλησιολογία της απελευθέρωσης,

εξελικτική διαδικασία προσέγγισης λαού από εκκλησία

η εκκλησία σαρκώνεται από τις λαϊκές κοινωνικές τάξεις και γίνεται πιο προφητική, πιο φτωχή, πιο αδελφική

η Εκκλησία γεννιέται από το λαό, στο μέτρο που αυτή γίνεται Εκκλησία των φτωχών

Πάουλο Φρέιρε (Paulo Freire, 19/9/1921-2/5/1997)

σπούδασε νομικά, φιλοσοφία και ψυχολογία και επηρεάσθηκε από το μαρξισμό και το ριζοσπαστικό καθολικισμό

διδακτορικό του στο πεδίο του αλφαριθμητισμού ενηλίκων

στο ριζοσπαστικό κλίμα της Βραζιλίας των αρχών του '60, και ως επικεφαλής της «Υπηρεσίας Επέκτασης της Κουλτούρας» εφάρμοσε προγράμματα αλφαριθμητισμού των φτωχών αγροτών, όπου σημείωσε εντυπωσιακές επιτυχίες

ανέφερε πως δίδαξε γραφή και ανάγνωση σε τριάντα μόλις ώρες εμπλέκοντας τη διδασκαλία με την καθημερινή ζωή και την πολιτική ενεργοποίηση

αστρατιωτικό πραξικόπημα (1964) κατέφυγε στη Χιλή. Το έργο του εκεί αναγνωρίσθηκε από την Unesco, που συμπεριέλαβε τη Χιλή στις πέντε χώρες με τα καλύτερα αποτελέσματα στον αλφαριθμητισμό ενηλίκων

τη δεκαετία του '70 πήγε στην Ελβετία ως σύμβουλος του Παγκόσμιου Συμβουλίου Εκκλησιών. Ταξίδεψε πολύ και εφάρμοσε προγράμματα εκπαίδευσης σε νεοσύστατα κράτη όπως η Τανζανία και η Γουινέα - Μπισσάου.

η αγωγή του καταπιεζομενου

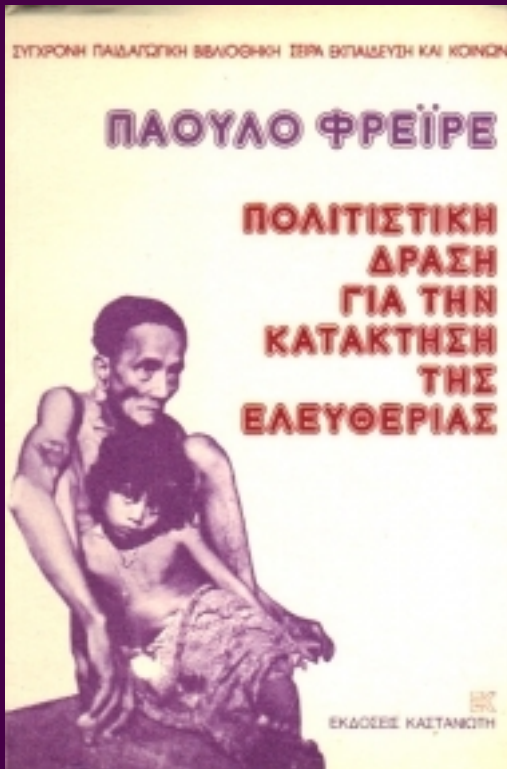
Παουλο
Φρεϊρε

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΙΡΟΥ ΜΑΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΡΑΓΓΙΑ

Η παιδεία ως πράξη απελευθέρωσης

Η παιδεία είναι, άσκηση ελευθερίας που λυτρώνει τον μαθητή αλλά και τον παιδαγωγό από την δίδυμη υποδούλωση της σιωπής και του μονολόγου. Και οι δύο συνέταιροι ελευθερώνονται καθώς αρχίζουν να μαθαίνουν. Ο ένας δίνει στίγμα στον εαυτό του, αποτινάσσοντας το στίγμα της αγραμματοσύνης και ο άλλος δίνει αξία στον εαυτό του γιατί αποκτά ικανότητα να ανοίγει διάλογο με τον μαθητή.

Πολιτιστική Δράση για την Κατάκτηση της Ελευθερίας

είναι καθαυτή η εκπαιδευτική διαδικασία [...] οι μαθητές αναλαμβάνουν από την αρχή το ρόλο των δημιουργικών υποκειμένων. Η μάθηση δεν είναι θέμα αποστήθισης και επανάληψης δεδομένων λέξεων, συλλαβών και φράσεων, αλλά ένας κριτικός διαλογισμός [...] πρέπει να χρησιμοποιηθεί, να αναπτυχθεί και να της δοθεί ένα νόημα από κείνους των οποίων τη θέληση πρέπει να εκφράζει [...] ένα μέσο για την απελευθέρωση των ανθρώπων και για την ώθησή τους να συμμετάσχουν

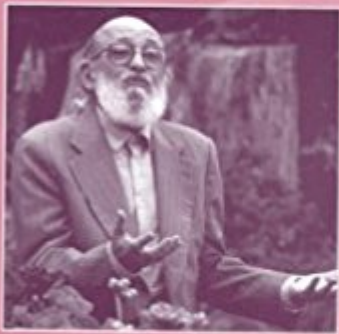

*Literacy:
Reading
the Word
and the
World*

*Paulo Freire and
Donald Macedo*

Η ανάγνωση του κόσμου γύρω μας πάντα προηγείται της ανάγνωσης ενός κειμένου. Ο όρος ανάγνωση χρησιμοποιείται από τον Freire με ένα σημαντικό και πρωτότυπο τρόπο για να περιλάβει την «ερμηνεία» από πλευράς του αναγνώστη. Τονίζεται δηλαδή ο κριτικός χαρακτήρας της ανάγνωσης, ο ενεργητικός ρόλος του αναγνώστη αλλά και η προηγούμενη γνώση του κόσμου που φέρνει μαζί του ο αναγνώστης κατά την «ανάγνωση» ενός κειμένου

Critical Literacy in Action

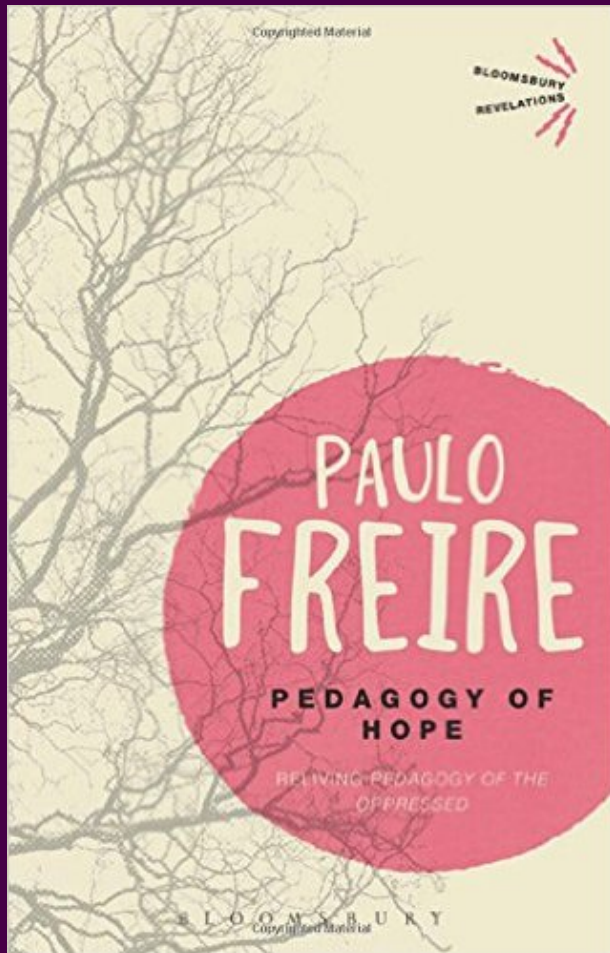

WRITING
WORDS,
CHANGING
WORLDS

A Tribute to the
Teachings of Paulo Freire

EDITED BY *Ira Shor & Caroline Pari*

Ο κριτικός γραμματισμός είναι η ικανότητα να διαβάζεις και να ξανα-διαβάζεις τον κόσμο μαζί με την ικανότητα να γράφεις και να ξανα-γράφεις τον κόσμο. Σε μια πιο προσιτή γλώσσα, ο κριτικός γραμματισμός είναι η ικανότητα ενός προσώπου να δρα στον δικό του/της κόσμο, αντί να είναι σκλάβος σε αυτόν τον κόσμο. Ο κριτικός γραμματισμός είναι να ζεις, αντί απλώς να επιβιώνεις

Στα μέσα του προηγούμενου αιώνα χριστιανοί θεολόγοι επηρεασμένοι από το μνημειώδες έργο του E. Bloch η «Αρχή της Ελπίδας» εστίασαν το ενδιαφέρον τους στο αρχέγονο πνεύμα της «μεσσιανικής ελπίδας» [...] στο περιβάλλον της Λατινικής Αμερικής μετεξελίχθητε σε Θεολογία της Απελευθέρωσης [...] ο P. Freire υπογράμμισε ότι «η προφητική εκκλησία είναι η εκκλησία της ελπίδας, της ελπίδας που υπάρχει μόνο στο μέλλον, ένα μέλλον που έχουν μόνο οι καταπιεζόμενες τάξεις, καθώς το μέλλον των κυρίαρχων τάξεων είναι μια καθαρή επανάληψη της παρούσας κατάστασης, του να είναι καταπιεστές» [...] μίλησε για την Παιδαγωγική της Ελπίδας, έχοντας πάντα στη σκέψη του την Αγωγή των Καταπιεζόμενων [...] είναι πολύ σημαντικό να διερευνηθούν και να αναδειχθούν εκείνα τα στοιχεία της θεολογικής ελπίδας που μέσα από μία διαλεκτική σχέση σχετίζονται με χειραφετητικές παιδαγωγικές πρακτικές.